

IKONOMACHIJA ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOJE: VLADO URBANAVIČIAUS *KRANTINĖS ARKOS* IR ŽALIOJO TILTO SKULPTŪRŲ ATVEJAI

Monika Gimbutaitė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius

m.gimbutaite@gmail.com

Lietuvos menotyroje lig šiol plačiau nenagrinėtą ikonomachijos klausimą įprasta sieti su Bizantija, tačiau ikonomachija, kaip kova dėl vaizdų, yra tolydus reiškiny Vakarų meno istorijoje, šiandien įgavęs naujas raiškos formas. Šio straipsnio tikslas – Lietuvoje galimai veikiančio šiuolaikinio ikonomachijos modelio sudarymas, leidžiantis suprasti, su kokiomis etinėmis, estetinėmis ir politinėmis meno recepcijos problemomis susiduria šiandienos Lietuvos visuomenė, o objektas – du daugiausia visuomenės dėmesio po 1990 m. susilaukę šiuolaikinės ikonomachijos atvejai: Vilniaus Žaliojo tilto skulptūros ir Vlado Urbanavičiaus *Krantinės arka*. Straipsnyje, nagrinėjant ikonoklastų ir ikonodulų poziciją viešojoje erdvėje, pasitelkiama kritinė diskurso analizė, taip pat vaizdo antropologijos prieiga, registro teorija.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: ikonomachija, šiuolaikinė ikonomachija, ikonoklazmas, ikonodulija, *Krantinės arka*, Žaliojo tilto skulptūros.

Meno kūriniai veikia ne tik kultūriniame lauke, bet ir skirtinguose politiniuose, estetiniuose, socialiniuose kontekstuose, dėl šios priežasties neretai atsiderdami diskursų sankirtose¹, galinčiose lemti ne tik konstruktyvius teorinius disputus, bet ir siekį kontroliuoti, riboti arba naikinti vizualiosios kultūros objektus. Ikonoklazmo ir ikonomachijos apraiškų analizė leidžia suprasti, su kokiomis etinėmis, estetinėmis ir

politinėmis meno recepcijos problemomis susiduria visuomenė. Vis dėlto šiuolaikinė ikonomachija kaip reiškiny Lietuvoje ligi šiol sulaukė fragmentiško menotyryninkų dėmesio², nors tiek žodinių, tiek praktinių ikonomachijos apraiškų per 29-erius atkurtos nepriklausomybės metus netrūko.

1 Žilvinė Gaižutytė-Filipavičienė, „Destruktyvioji meno recepcija: vandalai ar šiuolaikiniai ikonoklastai?“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2010, t. 58: *Menas kaip socialinis diskursas*, sud. Agnė Narušytė, p. 183.

2 Šiuo atveju minėtini Žilvinės Gaižutytės-Filipavičienės straipsniai „Modernusis ikonoklazmas ir vandalizmas meno sociologijos požiūriu“ (2008) bei „Destruktyvioji meno recepcija: vandalai ar šiuolaikiniai ikonoklastai?“ (2010), apžvelgiantys šiuolaikinio ikonoklazmo tyrimų istoriją bei pateikiantys kai kurių politinio ikonoklazmo ir taktinio vandalizmo apraiškų Lietuvoje analizę.

Straipsnyje šiuolaikinės ikonomachijos bruožai nepriklausomoje Lietuvoje analizuojami pasitelkiant dvi ryškiausias, išsamiausiai žiniasklaidoje aptartas ir todėl daugiausia visuomenės dėmesio po 1990 m. sulaukusias kovas – dėl Vilniaus Žaliojo tilto skulptūrų ir Vlodo Urbanavičiaus *Krantinės arkos*. Aršiausios diskusijos, skatinusios abiejų atvejų sensacizavimą viešojoje erdvėje, vyko žiniasklaidoje, todėl apžvelgiant žiniasklaidos priemonėse pasirodžiusius ikonoklastų ir ikonodulų argumentus, sudaromas Lietuvoje galimai veikiantis šiuolaikinės ikonomachijos modelis.

ŠIUOLAIKINĖ IKONOMACHIJA

Ikonomachijos (gr. *eikōn* – atvaizdas, *macho* – kovoti)³ reiškinys dažniausiai siejamas su Bizantija – 730 m. Bizantijos imperatorius Leonas III Isauras išleido dekretą, draudžiantį religinių atvaizdų kūrimą ir jų garbinimą. Dekretas paskatino kovas dėl atvaizdų, kuriose dalyvavo ikonoklastai (gr. *eikōn* – atvaizdas, *klastēs* – laužytojas), religinių paveikslų ir atvaizdų garbinimo priešininkai, bei ikonodulai (gr. *eikōn* – atvaizdas, *dulos* – vergas), religinių paveikslų ir atvaizdų garbintojai.

Neretai egzistuojama latentinėje fazėje⁴, ikonomachija ima ryškiau reikštis susidūrus su nauju ar naują vertę įgavusiu vizualiniu dirgikliu, pavyzdžiui, Bizantijos ir Reformacijos laikotarpio ikonomachijoje juo tampa religinis atvaizdas, žodiniame lygmenyje atsiradusioje akademizmo ir modernizmo priešpriešoje šį vaidmenį įgavo novatoriška meninė raiška. Vakarų meno tradicija⁵, taip pat ir nepriklausomos Lietuvos

meno scena su panašiomis „tinkamo“ ir „netinkamo“, „leistino“ ir „neleistino“ vaizdo priešpriešomis susiduria nuolatos, tačiau nors viešajame diskurse nėra įprasta šiuolaikinėms kovoms dėl vaizdų taikyti ikonomachijos terminą, svarbu atkreipti dėmesį, jog tai yra to paties reiškinio tąsa, įgavusi naujas raiškos formas ir kovos būdus.

Kintant sociokultūrinei aplinkai, galios svertams visuomenėje ir meno raiškos formoms, transformuojasi ir ikonomachija: XX–XXI a. fizinį meno kūrinių naikinimą dažnai keičia žodinė raiška (žeminimas, niekinimas, raginimas sunaikinti), koreliuojanti su šiandienos viešuoju diskursu, neretai iš fizinės erdvės persikėlusiu į įvairias medijas. Erico Reinderso ir Fabio Rembelio straipsnyje „Ką kuria ikonoklazmas? Ką naikina išsaugojimas? Pasvarstymai apie ikonoklazmą Rytų Azijoje“ (2007) pateikta svarbi išvalga, jog šiuolaikinis ikonoklazmas gali būti nukreiptas ne tik prieš materialų objektą, bet ir prieš jo funkciją ar kultūrinį kontekstą, todėl net ir bandymas pasikėsinti į meno kūrinio prasmę turėtų būti prilygintas atakai prieš fizinį kūrinio integralumą⁶.

Šiandienos ikonomachijoje keičiasi ir autoriteto vaidmuo – jei ankstesniais etapais rasdavosi aiškūs moraliniai autoritetai, formulavę ir skleidę tiek ikonodulų, tiek ikonoklastų argumentus, šiandienose kovose autoritetais tapusių vadinamųjų nuomonės lyderių vaidmuo tampa vis fragmentiškesnis, o jų pozicija viešojoje erdvėje – išskaidyta. Kartu paminėtina, jog tiek šiuolaikinis ikonoklazmas, tiek ikonodulija gali būti ir institucionalizuotos pozicijos – galia besikliaujantis ikonomachijos reiškinys, nors ir gali užgimti su valdžios institucijomis nesietinuose visuomenės sluoksniuose ar būti inicijuotas konkrečių, politinės programos *per se* neturinčių individų, ilgainiui neretai

lauką, kartu – ir šio lauko ikonomachijos ypatybes.

- 3 Vaia Touma, „Redescribing Iconoclasm: Holey Frescoes and Identity Formation“, in: *Failure and Nerve in the Academic Study of Religion*, Acumen Publishing, 2012, p. 221.
- 4 Richard Clay, „Contested Objects, Contested Terms“, in: *Iconoclasm: Contested Objects, Contested Terms*, Ed. Stacy Boldrick, Richard Clay, Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2007, p. 6.
- 5 Su ikonomachijos reiškiniumi susiduriama ne tik Vakarų meno istorijoje, tačiau straipsnyje minimi Vakarų ikonomachijos bruožai, nes vakarietiškoji tradicija atliepia Lietuvos kultūros

- 6 Fabio Rambelli, Eric Reinders, „What does iconoclasm create? What does preservation destroy? Reflections on iconoclasm in East Asia“, in: *Iconoclasm: Contested Objects, Contested Terms*, Ed. Stacy Boldrick, Richard Clay, Aldershot, Ashgate, 2007, p. 18.

sulaukia valdžios intervencijos ir institucinio palaikymo arba nepritarimo.

Fizinės šiuolaikinio ikonoklazmo apraiškos žiniasklaidoje dažnai siejamos su vandalizmu, tačiau nors skirti tarp šių reiškinių pavieniais atvejais ne visada lengva užčiuopti, takoskyra egzistuoja – teoretikas Dario Gamboni ikonoklazmą sieja su intencija ir doktrina (t. y. kova su meno kūriniais dėl to, kad šis prieštarauja suvokėjo įsitikinimams), o vandalizmą – su bevertybinio pagrindo atliekamu naikinimo ar niokojimo aktu⁷.

Tikslinant šiuolaikinės ikonoklazmos apibrėžtį, taip pat svarbu atkreipti dėmesį, jog žodis „atvaizdas“, dažnai vartojamas aiškinant sąvoką, nėra visiškai tikslus. Kaip rašo menotyrininkė Erika Grigoravičienė, „atvaizdas“, kaip „medžiagiškas vaizdinis artefaktas“, įprastai yra siejamas su mimetine meno paradigma, t. y. atvaizdo kaip vaizdą ar įvaizdį atstovaujančiojo samprata⁸, todėl nėra tinkamas terminas, ypač šiuolaikinėje meno scenoje, kurioje kūriniai neretai negali būti siejami su mimeze ir referentiškumu. Dėl šios priežasties, apibrėžiant šiuolaikinę ikonoklazmą, remiamasi fenomenologine vaizdo samprata, kurioje vaizdas gali turėti reikšmę ir būti atvaizdas (t. y. ką nors reprezentuoti), tačiau visų pirma yra kultūrinis regimojo pasaulio objektas⁹.

Apžvelgus šiuolaikinės ikonoklazmos bruožus, *ikonoklazma* šiame straipsnyje apibrėžtina kaip kova dėl vaizdų, įgalinta regimų dirgiklių, *ikonoklazmas* suprantamas kaip organizuotas, aiškią motyvaciją turintis vaizdų naikinimas, žodinis raginimas juos sunaikinti ar į juos pasikėsinti. *Ikonodulija* apibrėžiama kaip organizuotas, motyvuotas siekis sukurti, atkurti ar išsaugoti vaizdus.

7 Dario Gamboni, *The Destruction of Art. Iconoclasm and Vandalism since the French Revolution*, London: Reaktion Books, 2007, p. 15.

8 Erika Grigoravičienė, *Vaizdinis posūkis: vaizdai – žodžiai – kūnai – žvilgsniai*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011, p. 16.

9 *Ibid.*, p. 109, 115.

KŪRINIAI, SUSKALDĘ VISUOMENĘ

Prieš imantis analizuoti ligi šiol ryškiausias kovas dėl meno kūrinijų šiuolaikinėje Lietuvoje, svarbu apžvelgti jų atsiradimo ir gyvavimo istoriją, su kuria susijusios peripetijos bus sietinos su kūriniais oponuojančiųjų bei jiems pritariančiųjų argumentais.

Žaliojo (tuo metu – sovietų armijos generolo Ivano Černiachovskio vardo) tilto projektas baigtas įgyvendinti 1952 m., jį papuošus keturiomis skulptūrinėmis kompozicijomis. Tiltlo pietinio galo vakarinėje pusėje iškilo Bernardo Bučo ir Petro Vaivados mechanizatorių ir laukininkę vaizduojanti skulptūra *Žemės ūkis*. Rytinėje pusėje pastatyta dviejų vyrų darbininkų kompozicija – Napoleono Petrulio ir Broniaus Vyšniausko skulptūra *Pramonė ir statyba*. Tiltlo šiaurinio galo rytinėje pusėje pastatyta Broniaus Pundziaus skulptūrinė kompozicija *Taikos sargyboje*, vaizduojanti du raudonarmiečius su vėliava, o vakarinėje pusėje iškilo dviejų studentų figūros – skulptūra *Mokslo jaunimas*, kurią sukūrė Juozas Mikėnas ir Juozas Kėdainis.

Skulptūros buvo sukurtos Leningrado dailės liejinių gamykloje „Monumentskulptura“. Kiekviena jų siekia 3,2 metro aukštį, aukščiausioji – *Taikos sargyboje* – 4 metrus¹⁰. Visos skulptūros yra tipiškai, profesionaliai įgyvendinti stalininės architektūros skulptūrinio dekoru pavyzdžiai – kaip rašo menotyrininkė Rasa Antanavičiūtė, juose ryški socialinio realizmo stilistika, plakatiškumas, kompozicijose atsakyta individualaus kūrėjo braižo, skulptūros atitinka to laiko ideologijos rėmus ir tampa lengvai perskaitomais propagandiniais ženklais¹¹.

Atkūrus nepriklausomybę, sudaryta sąjūdininkų komisija Žaliojo tilto skulptūras nusprendė palikti kaip dekoratyvinę funkciją atliekančius meno

10 Lijana Natalevičienė, „Seniausias Vilniaus tiltas per Nerį“, in: *MMC*, [interatyvus], [žiūrėta 2017-04-02], <http://www.mmcentras.lt/seniausias-vilniaus-tiltas-per-neri/79055>.

11 Antanavičiūtė Rasa, „Stalininis „penkmetis“: Vilniaus viešųjų erdvių įprasminimo darbai 1947–1952 m.“, in: *Menotyra*, 2009, t. 16, p. 164.

objektus¹². Vėliau prie B. Pundziaus karių skulptūros buvo pritvirtinta informacinė lentelė, kurioje nurodyta, kada Lietuva buvo okupuota ir kada iš šalies teritorijos pasitraukė paskutinis sovietų kareivis.

1993 m., praėjus 50-čiai metų nuo atidarymo, tiltas su visomis keturiomis skulptūrinėmis grupėmis buvo įtrauktas į Kultūros vertybių sąrašą, tačiau Žaliojo tilto skulptūros nuolat atsirasdavo valdininkų akiratyje, pavyzdžiui, 1995 m. Vilniaus miesto savivaldybės paminklų, memorialinių lentų, biustų statybos Vilniuje visuomeninės komisijos nutarimas rekomendavo nuo tilto nukelti visas keturias skulptūrines grupes¹³. Tais pačiais metais pasirodė menotyrininkų kreipimasis bei Lietuvos Respublikos valstybinės paminklosaugos komisijos raštas – šiuose dokumentuose raginama skulptūras palikti savo vietoje¹⁴.

2010 m., prabilus apie avarinę skulptūrų būklę, tuometis Vilniaus meras Vilius Navickas pradėjo kalbėti apie skulptūrinių objektų renovavimą – Maskvos merui Jurijui Lužkovui pasisiūlius apmokėti renovacijos darbų išlaidas, Lietuvos visuomenė skilo į dvi priešiškas stovyklas. Prieštaros dar labiau sustiprėjo po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos 2014 metais.

Žaliojo tilto skulptūros patyrė ne vieną ikonoklastinę intervenciją: 2007 m. gegužės 6 d. ant skulptūros *Tautos sargyboje* pjedestalo atsirado užrašas „Rusčiai lauk“, nupieštos kartuvės su penkiakampe žvaigžde¹⁵. 2008 m. gegužės 10 d. skulptūros buvo aptaškytos raudonais dažais, ant postamentų buvo nupieštos svastikos, skulptūras dengė audeklas su užrašu „Komunistų

kekšė!“¹⁶, tų pačių metų birželio 17 d. ant skulptūros *Tautos sargyboje* postamento buvo padėtas plakatas su užrašu rusų kalba: „Visi mūsiškiai išėjo 1993, o mus pamiršo. Pasiimkite mus namo į motiną tėvynę“¹⁷. Skulptūros raudonais dažais buvo apipiltos dar ne kartą – 2010¹⁸ ir 2014 metais¹⁹.

Paminėtina ir tai, kad 2015 m. Karaliaučiuje greta paminklo Lietuvos poetui ir filosofui Liudvikui Rėzai buvo padėtas plakatas su užrašu „Dalia, būk atsargi – neliesk skulptūrų ant Žaliojo tilto!“²⁰, kreipiantis į Lietuvos prezidentę Dalią Grybauskaitę.

Dar viena su Žaliojo tilto skulptūromis susijusi kova įvyko 2003 m. spalį, kai skulptūrinės kompozicijos *Pramonė ir statyba* nuotraukos montažas be autoriaus sutikimo buvo panaudotas Lietuvos gėjų lygos (LGL) leidinio apie darbuotojų teises viršeliui – dėl šio incidento Lietuvos dailininkų sąjunga kreipėsi į Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūrą, o skulptūros autorius, nesutikdamas su LGL interpretacija, apkaltino organizaciją šmeižtu ir ciniška provokacija²¹.

Skulptūros patyrė ir meninių intervencijų, siūlančių diskursyvų, kūrinių ideologinį krūvį keičiančių

12 Rimantas Gučas, „Kada nors mums bus gėda“, in: *Kultūros barai*, 2015, Nr. 2, p. 29.

13 Danutė Zovienė, „Epocha dings be pėdsakų?“, in: *Literatūra ir menas*, 1995, Nr. 42, p. 3.

14 Rasa Gečaitė, „Feliksas Dzeržinskis sveikina Europos Sąjungą“, in: *delfi.lt*, 2013 07-05, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/r-gecaite-feliksas-dzerzinskis-sveikina-europos-sajunga.d?id=61787065>.

15 „Ant Žaliojo tilto skulptūros – nesantaiką kurstantis užrašas“, in: *delfi.lt*, 2007 05 07, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/ant-zaliojo-tilto-skulpturos-nesantaika-kurstantis-uzrasas-atnaujinta.d?id=13110392>.

16 „Paminklas okupantams paraudonavo“, in: *lzinios.lt*, 2008 05 10, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/paminklas-okupantams-paraudonavo/119634>.

17 „Protestas prieš sovietines skulptūras ant Žaliojo tilto“, in: *alfa.lt*, 2008 06 17, in: *delfi.lt* [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://www.alfa.lt/straipsnis/187437/protestas-pries-sovietines-skulpturas-ant-zaliojo-tilto>.

18 Robertas Narmontas, „Žaliojo tilto skulptūros vėl aplietos raudonais dažais“, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://www.delfi.lt/video/aktualijos/zaliojo-tilto-skulpturos-vel-aplietos-raudonais-dazais.d?id=62655687>.

19 „Nuo Žaliojo tilto skulptūrų valomi raudoni dažai“, in: *lrytas.lt*, 2014 10 10, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://lietuvisdiena.lrytas.lt/kriminalai/nuo-zaliojo-tilto-skulpturu-valomi-raudoni-dazai.htm>.

20 „Šalia paminklo Liudvikui Rėzai Karaliaučiuje – raginimai neliesti Žaliojo tilto skulptūrų“, in: *BNS*, 2015 02 08, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-08-30], <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/salia-paminklo-liudvikui-rezai-karaliauciuje-raginimai-neliesti-zaliojo-tilto-skulpturu-56-483709>.

21 „Ant Žaliojo tilto stovinti skulptūra tapo gėjų simboliu“, in: *BNS*, 2003 10 06, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-19], <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ant-zaliojo-tilto-stovinti-skulptura-tapo-geju-simboliu.d?id=2958854>.

pokytį. Ryškiausia skulptūrų meninė interpretacija – 1995 m. Soroso fondo parodoje *Kasdienybės kalba* (kuratorius Algis Lankelis) pristatytas menininko Gedimino Urbono kūrinys *Ateini ir išeini* [1 il.], veidrodiniais kubais uždengęs *Žemės ūkio* skulptūrinės kompozijos figūrų galvas²² taip, kad jose atsispindėtų dangus ir keletas aplink esančių objektų. Tokią meninę interpretaciją galima suprasti kaip tiesioginę istorijos refleksiją – sovietinės skulptūros, simbolizuojančios praeitį, paslepamos po dabarties atspindžiais, taip sumažinant ideologinį objekto krūvį.

Menininkas Gytenis Umbrasas XX a. 10 deš. pateikė ne vieną projektą, siūlantį ideologiškai sušvelninti Žaliojo tilto skulptūrų reikšmę: vienas tokių projektų – „apauginti skulptūras vijokliais, besistiebiančiais iš aplink skulptūras įrengtų žemės lovelių“²³. Radosi ir idėja ant skulptūrų šautuvų, nosių, ausų vasarą sukurti sniego imitaciją²⁴, kurią būtų galima interpretuoti kaip ironišką žvilgsnį į skulptūras ir praėjusį laiką.

Menininkų dėmesio skulptūros vėl susilaukė patekusios į žiniasklaidos akiratį – 2014 m., festivalio „Vilnius Street Art“ programoje architektas Audrius Ambrasas pasiūlė įgyvendinti projektą *Žaliojo tilto skulptūrų redukcija*, skulptūras patalpinant į narvus, kaip teigia menotyrininkė Lijana Natalevičienė, taip savotiškai jas įkalinant²⁵. Vis dėlto leidimas projektui nebuvo suteiktas, motyvuojant planuojamais kelio darbais ant Žaliojo tilto²⁶. Vėliau kreipusis į savivaldybę ir siūlant skulptūros demontavimo darbus įprasminti meninėmis akcijomis, pasiūlymas taip pat nebuvo priimtas²⁷.

22 Erika Grigoravičienė, „Kasdienybės kalba“, in: *Mmc.lt*, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-20], <http://www.mmccentras.lt/kasdienybes-kalba/6998>.

23 Lijana Natalevičienė, *op. cit.*

24 Jolanta Kryževičienė, „Gytenis Umbrasas: „Viesieji pirkimai poezijai vietos nepalieka“, in: *LRT*, 2015 11 04, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-04-06], http://kultura.lrytas.lt/daille/gytenis-umbrasas-viesieji-pirkimai-poezijai-vietos-nepalieka.htm?utm_source=lrExtraLinks&utm_campaign=Copy&utm_medium=Copy.

25 Lijana Natalevičienė, *op. cit.*

26 *Ibid.*, *op. cit.*

27 „Architektas Audrius Ambrasas: Ryžtingų sprendimų priėmimo

1. Gediminas Urbonas, *Ateini ir išeini*, instaliacija, 1995, Arūno Baltėno nuotrauka

Gediminas Urbonas, *You Come, You Leave*, installation, 1995, photo by Arūnas Baltėnas

2. Audrius Ambrasas, *Diskusijų tiltas*, projektas, 2015, in: Ambraso architektų biuras, *Diskusijų tiltas*. Pasiūlymas 15-ajai Venecijos architektūros bienalei

Audrius Ambrasas, *Discussion Bridge*, project, 2015, in: Ambrasas Architecture Office, *Discussion Bridge*: proposition for the 15th Venice Biennale of Architecture

2015 m. A. Ambraso projektas *Diskusijų tiltas: Lietuvos ekspozicija 15-ojoje Venecijos architektūros bienalėje* [2 il.] buvo pristatytas Lietuvos ekspozicijos konkursui Venecijos bienalėje, siūlant Žaliojo tilto

baimė tvyro visur“, in: *15min.lt*, 2015 07 29, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-04-06], <http://www.15min.lt/kultura/naujiena/renginiai/architektas-audrius-ambrasas-ryztingu-sprendimu-priemimo-baime-tvyro-visur-29-518603>.

skulptūras, „įkalintas“ narvuose, eksponuoti Venecijoje, taip ne tik reflektuojant politinę situaciją, bet ir iškeliant ideologizuoto paveldo (i)švietinimo klausimą²⁸ bei analizuojant, kiek tvarus, atribotas nuo geografinės padėties gali būti Pierre'o Bourdieau apibrėžtas kūrinio simbolinis kapitalas (visuomenėje įgytas prestižas, pripažinimas, dėmesys), ypač turint omenyje kūrinio ideologinį krūvį. Vis dėlto Lietuvos kultūros taryba projekto nepatvirtino, motyvuodama, jog Žaliojo tilto skulptūrų klausimas yra perdėm politizuotas ir sureikšmintas, o „jų demonstravimas siūlomu būdu būtų nesavalaikis istorine ir geopolitine prasme“²⁹.

Kaip rašo L. Natalevičienė, Žaliojo tilto skulptūrų meninės intervencijos ir interpretacijos, „tapusios viešųjų ir mokslinių diskusijų objektais, patekusios į katalogus ir dailėtyrininkų straipsnius, nesulaukė sprendimus priimančių valdininkų atsako“³⁰.

Žaliojo tilto skulptūros buvo nukeltos 2015-ųjų liepą. Tolesnis jų likimas kol kas nenuspręstas – svarstoma jas perduoti Lietuvos dailės muziejui, kuris skulptūras galėtų deponuoti Grūto parke³¹.

Krantinės arka iškilo įgyvendinant Vilniaus Europos kultūros sostinės (VEKS) Vilniaus viešųjų erdvių humanizavimo programą – 2008 m. buvo paskelbtas kvietimas teikti siūlymus meno kūriniais viešosiose erdvėse³². Pateiktus projektus vertino tarptautinė komisija ir atrinko tris projektus: Roberto Antinio

Puskalnių, Mindaugo Navako *Dviaukštį* ir Vlodo Urbanavičiaus *Krantinės arką*. Visi jie turėjo būti įgyvendinti Neries pakrantėje.

Krantinės arka (1400 × 2000 × 140 cm), kurios projekto sąmata siekė 100 000 litų³³, buvo pagaminta iš antrinių medžiagų, iš žemės iškastų plieninių dujotiekio „Družba“ vamzdžių, o savo forma arkatoja krantinės šlaitą³⁴.

Skulptūrinis objektas turėjo atsirasti tarp Mindaugo ir Žaliojo tiltų, tam pritarė Lietuvos dailininkų sąjunga ir Lietuvos architektų sąjungos Vilniaus skyriaus architektūros-urbanistikos ekspertų taryba, tačiau pasipriešino Vilniaus miesto savivaldybės Kultūros, švietimo, sporto ir jaunimo reikalų departamentas. Leidimas statyti *Krantinės arką* iš pradžių nebuvo suteiktas, o vėliau, Savivaldybės kolegijai pritarus, skulptūra Neries krantinėje turėjo atsirasti laikinai, tik iki 2010 metų. Ji buvo pastatyta 2009 m. vasario 13 d.³⁵

Krantinės arka sulaukė tiesiogiai prieš meno kūrinį bei jo integralumą nukreiptų veiksmų: nuo parašų rinkimo už skulptūros demontavimą³⁶, grasinimų ją sugriauti plaktukais³⁷ ar Vilniaus mero Artūro Zuoko siūlymų skulptūrą „paauksuoti“³⁸ iki meninėmis priemonėmis išreikšto protesto – 2009 kovo 16 d. ant *Krantinės arkos* buvo pakabinta pakaruoklio skulptūra [3 il.], kurią lydėjo *Krantinės arkos* meninę formą pa juokiantis tekstas, užrašytas ant balto audeklo.

Baigiantis 2009 m., Vilniaus miesto savivaldybėje ir Kultūros ministerijoje imta kalbėti apie galimą *Krantinės arkos* „utilizavimą“³⁹, tačiau V. Urbanavičiaus skulptūra Vilniuje stovi iki šiol, nors prie šio

28 *Ibid.*

29 „Lietuva Venecijoje pristatys Baltijos paviljoną“, in: *Lietuvos kultūros taryba*, 2015 03 13, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-27], <http://www.ltkt.lt/naujienos/71-lietuva-venecijoje-pristatys-baltijos-paviljona.html>.

30 Lijana Natalevičienė, *op. cit.*

31 Violeta Grigaliūnaitė, „Žaliojo tilto skulptūroms ketinama ieškoti vietos viename iš Lietuvos muziejų“, in: *15min.lt*, 2017 02 17, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-19], <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/zaliojo-tilto-skulpturoms-ketinama-ieskoti-vietos-viename-is-lietuvos-muzieju-56-756534>.

32 „VšĮ „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009“ viešųjų erdvių humanizavimo programos kvietimas teikti pasiūlymus meno kūrinių viešosiose erdvėse sukūrimui“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012, p. 18.

33 Skulptūra *Dviaukštis* kainavo 75 000 Lt, *Puskalnis* – 100 000 Lt.

34 Elona Lubytė, „Apie skulptūrų gamybą ir statybą, projekto sąmatą ir paramą“, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 71.

35 *Ibid.*

36 Dovilė Jablonskaitė, „Už vamzdį – nacionalinė premija?“, in: *Ibid.*, p. 159.

37 Evaldas Utyra, „Vamzdį krantinėje griaus plaktukais“, in: *Ibid.*, p. 51.

38 „Apie „Krantinės arkos“ paauksavimą“, in: *Ibid.*, p. 236.

39 Toma Jonuškaitė, „Krantinės arka: už ir prieš“, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 198.

3. Pakaruoklio skulptūra ant Vlodo Urbanavičiaus kūrinio „Krantinės arka“, Irmanto Gelūno / 15min.lt nuotr., 2009, [interaktyvi], [žiūrėta 2017-05-07], <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/vilniaus-vamzdis-buvo-patobulintas-jis-tapo-pakaba...-iskamsai-nuotraukos-papildyta-10.32-val-56-32558>

Hanging Dead Body sculpture on Vladas Urbanavičius' "Embankment Arch", Irmantas Gelūnas / 15min.lt. photo, 2009, [interactive], [seen on 7 May 2017], <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/vilniaus-vamzdis-buvo-patobulintas-jis-tapo-pakaba...-iskamsai-nuotraukos-papildyta-10.32-val-56-32558>

klausimo periodiškai grįžtama – 2014 m. pradėta elektroninė peticija, kurios pagrindu tapo 2009 m. savivaldybės nutarimas, kad *Krantinės arka* šioje vietoje turi stovėti tik iki 2010-ųjų⁴⁰, 2016 m. Vilniaus savivaldybės administracijos direktorė Alma Vaitkunskienė vėl prabilo apie galimą skulptūros demontavimą⁴¹, tačiau meras Remigijus Šimašius patikino, jog tokių planų savivaldybė neturi.

Svarbu paminėti, kad nepaisant dėl *Krantinės arkos* kilusių diskusijų ir kai kurių politikų bei visuomenininkų viešojoje erdvėje reiškiamo pasipriešinimo, V. Urbanavičiui 2015 m. buvo paskirta Nacionalinė kultūros ir meno premija⁴².

- 40 „Dėl skulptūros „Krantinės arka“ perkėlimo“, in: *e-peticija.lt*, 2014 07 09, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-22], <http://www.e-peticija.lt/peticija/182/del-skulpturos-krantines-arka-perkelim>.
- 41 Birutė Vyšniauskaitė, „Vilnius užsimojo griauti garsųjį „vamzdį“?“, in: *lrt.lt*, 2016 07 05, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-01-17], <http://www.lrt.lt/naujienos/kultura/26/141806>.
- 42 „Paskelbti šeši Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai“, in: *lrytas.lt*, 2015 12 10, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-15],

„BALVONAI“ IR „VAMZDIS“ VIEŠAJAME DISKURSE

Nagrinėjant ikonoklastų ir ikonodulų pasisakymus apie Žaliojo tilto skulptūras ir *Krantinės arką* viešajame disкурse, išryškėja trys abu atvejus vienijančios, ikonoklastų ir ikonodulų pozicijas atspindinčios priešpriešos: estetinė (ir estetikos istorijos raidą žyminti) vertė prieš ideologinę vertę, santykis su *kitu* prieš savirefleksiją, estetiškai ir istoriškai daugialypė viešoji erdvė prieš ideologiškai ir estetiškai vienprasmę erdvę.

Akivaizdžiausiai ikonoklastų poziciją abiem atvejais atskleidžia pokytis žodiniame lygmenyje: Žaliojo tilto skulptūros viešojoje erdvėje buvo pramintos „balvonais“⁴³, *Krantinės arka* – „vamzdžiu“⁴⁴. Įvardijimo kaita nurodo naują santykį su aptariamu objektu, vienu atveju politizuojant, kitu – savotiškai devalvuojant skulptūrinio objekto meninę vertę, naujuoju pavadinimu objektą iš meno plotmės perkeltiant į utilitarinį lauką.

Krantinės arka, atsižvelgiant į jos formos savybes, buvo praminta „vamzdžiu“, siekiant ją prilyginti pramonės objektui, neatitinkančiam ikonoklastų meno sampratos. Viešojoje erdvėje linksniuojant „vamzdį“ ir pabrėžiant, jog jis yra sukurtas iš rūdžių nusėto metalo, eliminuojama galimybė kalbėti šiuolaikinio meno kategorijomis ir argumentais. Žaliojo tilto skulptūros buvo pramintos „balvonais“, kitaip tariant, baidyklėmis ir nevykėliais⁴⁵, o prisiminus lenkiškąjį

<http://kultura.lrytas.lt/meno-pulsas/2015/12/10/news/paskelbti-sesi-nacionalines-kulturos-ir-meno-premijos-laureatai-1235549/>.

- 43 Nerijus Budrys, „Vilniaus griauti nereikia“, in: *15min.lt*, 2015 02 27, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-04-06], [https://www.lzinios.lt/lzinios/Komentari/ar-sovietu-balvonu-nekeicia-savi-balvonai-/206316](http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomxones/nerijus-budrys-vilniaus-griauti-nereikia-18-518162; Alvydas Medalinskas, „Ar sovietų ‚balvonų‘ nekeičia savi ‚balvonai‘“, in: <i>lzinios.lt</i>, 2015 07 28, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-07-05], <a href=).
- 44 Audronė Jablonskaitė, „Kaip jums patinka „vamzdis““, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 86.
- 45 *Kalbos patarimai 4. Leksika: mokinių vartojimas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidyba, 2013, p. 70.

4. *Krantinės arka*, fotomanipuliacija, madeinvilnius.lt nuotr., 2014, [interaktyvi], [žiūrėta 2017-05-07], <http://www.madeinvilnius.com/lt/gyvenimas/vilnieciai-savivaldybes-praso-vamzdi-prie-neries-iskelti-i-kita-vieta/i/>

Embankment Arch, photo manipulation, madeinvilnius.lt photo, 2014, [interactive], [seen on 7 May 2017], <http://www.madeinvilnius.com/lt/gyvenimas/vilnieciai-savivaldybes-praso-vamzdi-prie-neries-iskelti-i-kita-vieta/i/>

5. *Žaliojo tiltas*, fotomanipuliacija, 2015, [interaktyvi], [žiūrėta 2017-05-07], <http://www.delfi.lt/pilietis/temos/ka-statyti-ant-zaliojo-tilto-pasiulymai.d?id=68553416&ccpage=2#!/ccid=1513907-i94105>

The Green Bridge, photo manipulation, 2015, [interactive], [seen on 7 May 2017], <http://www.delfi.lt/pilietis/temos/ka-statyti-ant-zaliojo-tilto-pasiulymai.d?id=68553416&ccpage=2#!/ccid=1513907-i94105>

botwan – stabais, tik ne religinėmis, kaip bizantiškame ikonoklastijos etape, o politinėmis figūromis. Taip ne tik sumenkinama kūrinų meninė vertė, bet ir pabrėžiamas jų ideologinis krūvis (Žaliojo tilto skulptūrų kaip okupacijos simbolių argumentas), todėl „balvonų“ vartojimas viešajame diskurse įgalino pokytį verbalinėje plotmėje, kuris yra nukreiptas ne tiek prieš kūrinų estetines ypatybes, kiek prieš jų turinį, t. y. vaizduojamą objektą.

Išryškėjančios žodinės atakos prieš meno kūrinius priverčia atsigręžti į mimetinės meno sampratos problemą. *Krantinės arkos* atveju ikonoklastų pozicija yra grindžiama mimeze, idėja, kad menas turi būti referentiškas⁴⁶, imituoti natūrą. Vadinasi, kūrinys yra tik tai, ką jis atvaizduoja – šiuo atveju, žvelgiant iš mimetinės perspektyvos, pramoninį objektą atvaizduojantis kūrinys tėra pramoninis objektas, t. y. vamzdis, o *Krantinės arkos* amimetiška forma, įvaizdinanti išorinės formos neturintį reiškinių, yra suprantama kaip savireferentiška ir todėl nevisavertė. Analizuojant prieš Žaliojo tilto skulptūras pasisakančiųjų argumentus, akivaizdu, jog šiuo atveju mimetinė meno samprata neleidžia atsiriboti nuo to, kas yra vaizduojama, skulptūrinės grupės vertinamos per ideologinį, politinį pjūvį (meno kūrinys suprantamas per reprezentacinę funkciją), dažniausiai atmetant kitas galimas interpretacijos kryptis. Tai paaiškina menininkų siūlytų diskursyvių pokyčių, idėjų, raginančių ideologinę kalbą keisti meninėmis priemonėmis, ignoravimą viešojoje erdvėje – šių siūlymų ikonoklastinę poziciją užėmusieji praktiškai nekommentavo, o diskusija apie galimą skulptūrų prasminį pokytį neišėjo už meno lauko ribų.

Pastebėtina, kad taikant estetinius argumentus, dažnai susiduriama su asmeninėmis preferencijomis,

46 Laura Luišaitytė, „Vaizdavimo ribos: mimezė ir amimezė“, in: *Acta Academia Artium Vilnensis*, Vilnius, 2006, t. 43: *Formų difuzijos XX a. dailėje ir architektūroje*, sud. Algė Andriulytė, Austėja Čepauskaitė, Viktoras Liutkus, p. 29, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-05], <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367161646388/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.

o ne su ekspertų nuomonėmis ar šiuolaikinio meno tendencijomis grįsta pozicija. Svarbu pabrėžti, jog kūrinį meninės vertės nebuvimas neretai laikytas aki-vaizdžiu, savaime suprantamu faktu, nereikalaujančiu platesnio konteksto ar argumentacijos. Tokia pozicija, sovietiniam paveldui taikyta pirmosios istorinio revizionizmo bangos metu, prasidėjusios po 1990 m., kai iš miestų aikščių ir skverų buvo šalinami ideologiškai angažuoti paminklai, Lietuvoje itin ryškiai atsispindėjo ne tik kalbant apie sovietmetį menančias, su antrąja istorinio revizionizmo banga (ideologiškai nevienareikšmiškų paminklų pervertinimu) siejamas Žaliojo tilto skulptūras⁴⁷, bet ir diskutuojant apie *Krantinės arką* – šiuolaikinio meno kūrinį.

Ikonoklastai, kurių estetinė kritika neapsiribodavo žodinėmis atakomis, kūrinį vertino kaip neatspindinčius autoriaus meistrystės (naudojamas argumentas, kad *Krantinės arką* galėtų sukurti bet kas, vadina- si, amatininkiskumas prilyginamas meninei vertei^{48, 49}) ir tų meno funkcijų, kurias kūriniam oponuojantieji laikė pamatinėmis (skleisti grožį ir mokyti visuome- nę^{50, 51}), stoka. Ikonoklastų estetinę kritiką lydėjo ir fi- nansiniai argumentai – tikinama, jog už *Krantinės arką* buvo permokėta, o nei šiuolaikinis menas, nei sovietinis paveldas neturėtų būti valstybės paramos lauke⁵²⁻⁵³.

47 Rasa Baločkaitė, „Sovietinis paveldas vidurio Rytų Europoje – antroji revizionizmo banga“, in: *Kultūros barai*, 2016, Nr. 2, p. 18.

48 Giedrė Svirbutaitė, „Kurti meną Lietuvoje talento nereikia“, in: *tv3.lt*, 2010 10 31, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-12-12], http://www.tv3.lt/naujiena/508953/kurti-mena-lietuvoje-talento-nereikia/www.taupiams.lt/?utm_source=balsas_foto&utm_medium=text5&utm_campaign=tipro_kampanija_CPA.

49 Viktorija Vitkauskaitė, „Valdininkų širdims mieliausias nuobodus ir pilkas miestas“, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 40.

50 Ignas Jačas, „Surūdijusių vamzdžių – į meno Olimpą“, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 162.

51 Audronė Jablonskaitė, *op. cit.*

52 Rokiškis Rabinovičius, „Vamzdis prie Neries“, in: *Rokiškio Rabinovičiaus blogas*, 2014 07 12, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-12-13], <http://rokiskis.popo.lt/2014/07/12/vamzdis-prie-neries/>.

53 Laima Ragėnienė, „Žaliojo tilto skulptūros: reikės apsispręsti – menas ar ideologija“, in: *lrt.lt*, 2013 05 28, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-28], <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/zaliojo-tilto-skulpturos-reikes-apsispresti-menas-ar-ideo-logija.d?id=61495862>.

Kartu paminėtina, kad *Krantinės arkos* kaip meno objekto pozicija buvo diskredituojama, nes, taikant mi- metinę estetikos sampratą, nekvestionuojama vertybe yra laikomas grožis⁵⁴, o ne, pavyzdžiui, bjaurumas, bru- talumas, kuris, pasak kai kurių ikonodulų, atliepia šiuo- laikinio meno kanonus ir yra taikytinas nagrinėjamam kūriniumi⁵⁵. Bjaurumo estetika, minima ikonodulų reto- rikoje, įgalina ne tik kitokias meninės išraiškos formas, bet ir negatyvius kūrinį lydinčius naratyvus bei emo- cijas⁵⁶ – čia aiškiai išvelgiame skirtį tarp pamokančios, didaktinės ir klasikine prasme estetiškos meno funkcijų, kurias propagavo ikonoklastai, bei antikatarsinės, są- moningai bjaurios, abjektinės estetikos, mat vamzdis, kuris turėtų būti nematomas, išeksponuotas regos lauke siejasi su išmestimi: šiuo atveju – su nešvara ir atlieko- mis, kurios yra tapatinamos su kanalizacijos vamzdžiu.

Derėtų pastebėti, jog prieš meno kūrinį nukreip- ti estetiniai ikonoklastų argumentai dažniau naudoti *Krantinės arkai*, o ne Žaliojo tilto skulptūroms, ku- rios įprastai buvo nagrinėjamos iš ideologinės pers- pektyvos. Vis dėlto pasitaikydavo ir prieš jų estetinę vertę nukreiptų argumentų. Dalis jų buvo grindžiami teiginiu, kad panašios ikonografijos darbų gausu vi- sose posovietinėse šalyse, taip nuvertinant ikonodulų naudotą stiliaus tipiškumo argumentą⁵⁷⁻⁵⁸ – siekį išsau- goti skulptūras kaip istorinius artefaktus ir

54 Antanas Andrijauskas, „Jacques'o Derrida dekonstruktyvistinės estetikos principai“, in: *Logos*, Nr. 47, 2006, [interaktyvus], [žiūrė- ta 2017-03-13], http://litlogos.eu/L47/logos47_andrijauskas.pdf.

55 Linara Dovydaitytė, „Kam skirtos Neries krantinės skulptūros – elitui ar liaudžiai?“, in: *Šiaurės Atėnai*, 2009 09 08, [interakty- vus], [žiūrėta 2017-04-01], <http://www.kamane.lt/layout/set/print/Spaudos-atgarsiai/2009-metai/Rugsejis/Daile/KAM-SKIRTOS-NERIES-KRANTINES-SKULPTUROS-ELITUI-AR-LIAUDZIAI>.

56 Aleksandra Aleksandravičiūtė, Giedrė Mickūnaitė, „Vaizdo antropologija“, in: *Dailėtyra: teorijos, metodai, praktikos*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012, p. 206.

57 Ainis Gucevičius, Mindaugas Jackevičius, „Dėl Žaliojo tilto statulų gerbėjų norų vėl verda aistros: ant tilto jos negrįš“, in: *delfi.lt*, 2015 09 12, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-12], <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/del-zaliojo-tilto-statulu-gerbeju-noru-vel-verda-aistros-ant-tilto-jos-negris.d?id=68985932>.

58 Rasa Gečaitė, *op. cit.*

profesionaliai įgyvendintus socialistinio realizmo stilistikos pavyzdžius. Ikonoklastai taip pat pabrėžė, jog Žaliojo tilto skulptūras kūrę menininkai ne reiškė savo kūrybines idėjas, o atidavė duoklę režimui⁵⁹,⁶⁰, vadinasi, jų sukurti kūriniai yra neoriginalūs ir sąlygojami politinių aplinkybių, taip estetinį argumentą vėlgi perkeldami į ideologinį lauką.

Ikonoklastų retoriką lydi ideologinių argumentų gausa, ryškiausiai tai atsispindi analizuojant Žaliojo tilto skulptūrų atvejį. Ikonoklastai teigė, jog skulptūros tebetarnauja okupacinei santvarkai, o jų egzistavimas viešojoje erdvėje yra tolygus pasikėsinimui į Lietuvos valstybingumą, tam neretai naudodami sovietinės santvarkos ir nusikaltėlio (žudiko, prievartautojo) analogiją⁶¹,⁶². Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad ikonoklastų argumentuose, kaip būdinga posovietinėms valstybėms ios istorinio revizionizmo bangos metu, sovietinė ideologija yra tapatinama su šiuolaikinės Rusijos užsienio politika ir informacinio karo grėsmėmis – taip meno objektai tampa politiniais įrankiais, siekiant viešai atsiriboti nuo Rusijos politikų veiksmų ir panaikinti galimybę oponentams Žaliojo tilto skulptūras naudoti propagandos tikslais.

Paminėtina, jog abiem atvejais nagrinėjami kūriniai viešojoje erdvėje buvo priešpriešinami kitiems objektams – ryški *Krantinės arkos* ir Gedimino pilies

opozicija, menotyrininkė Skaidra Trilupaitytė mini Žaliojo tilto skulptūrų priešpriešinimą Valdovų rūmams, „ksenofobui“ Vincui Kudirkai, „europinio multikultūrizmo projektams“ ir kt.⁶³ Nors priešpriešų paskatos skirtingos, ikonoklastų retorikoje ryškus siekis viešojoje erdvėje formuoti nacionalinio tapatumo idėjas: *Krantinės arkos* ir Gedimino pilies opozicija liudija ne tik siekį išlaikyti architektūrinę vienovę, bet ir norą gręžtis praeitin – Gedimino pilis atliepia didingos šalies ir istorijos naratyvą, kuriame bet kokios išimtyms laikytinos tariamą vietos sakralumą griaunančiais veiksniais, o Žaliojo tilto skulptūros prilyginamos pačiam Lietuvos okupacijos faktui, kuris turėtų būti ištrintas iš kasdienės regos lauko. Svarbu atkreipti dėmesį, kad radosi idėjų vietoj demontuotų skulptūrų Žalįjį tiltą papuošti naujais, Lietuvos valstybingumą žymintiais simboliais, pavyzdžiui, Seimo narys Arvydas Anušauskas ragino paskelbti konkursą naujam tilto įvaizdžiui, susijusiam su Lietuvos valstybingumu⁶⁴.

Ideologizuotas ikonoklastų žvilgsnis į Žaliojo tilto skulptūras apibrėžia šiuo atveju ikonoklastinę poziciją užimančios grupės santykį su istorija: atsisakoma nepatogių istorijos epizodų, kurie yra keičiami tautinį identitetą atitinkančiais įvaizdžiais. Kitaip tariant, nagrinėjamais atvejais ikonoklastai siekia ne perkurti, dekonstruoti ar reflektuoti istoriją iš dabarties perspektyvų, o, kaip rašo Kastytis Rudokas, formuoti naratyvą „eliminuojant dalį politiškai skausmingos istorijos“⁶⁵. Tokia ikonoklastų pozicija primena savotišką atminties inžineriją, kai formuojamas vieną ideologiją atliepiantis, tautiniais simboliais grįstas pasakojimas.

59 Eugenijus Gūzas, „Žmogeliukai ant Žaliojo tilto: nei menas, nei paveldas“, in: *delfi.lt*, 2015 02 11, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-15], <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/e-guzas-zmogeliukai-ant-zaliojo-tilto-nei-menas-nei-paveldas.d?id=67146726>.

60 „Negailėstingai sukritikavo Žaliojo tilto statulas: tai – okupantų sugniuždytų kultūrinių prostitučių darbai“, in: *delfi.lt*, 2015 02 10, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-10], <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/negailėstingai-sukritikavo-zaliojo-tilto-statulas-tai-okupantu-sugniuzydytu-kulturiniu-prostituciu-darbai.d?id=67139946>.

61 Mantas Adomėnas, „7:1, arba intelektualų išdavystė“, in: *delfi.lt*, 2015 02 11, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-12], <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/m-adomenas-71-arba-intelektualu-isdavyste.d?id=67147822>.

62 Rimvydas Valatka, „Nekarkim istorijai nei pastipusių šunų, nei balvonų“, in: *Veidas.lt*, 2015 07 24, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-12], <http://www.veidas.lt/nekarkim-istorijai-nei-pastipusiu-sunu-nei-balvonu>.

63 Skaidra Trilupaitytė, „Ar jau metas Žaliojo tilto studijoms?“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 2010, Nr. 12, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-11-29], <http://www.nzidiny.lt/files/various/nz-a%202010%20NR%2012.pdf>.

64 Violeta Grigaliūnaitė, „Arvydas Anušauskas vietoj skulptūrų siūlo paminklą valstybingumui“, in: *15min.lt*, 2015 02 19, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-10], <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/arvydas-anusauskas-vietoj-skulpturu-ant-zaliojo-tilto-siulo-pastatyti-paminkla-valstybingumui-56-483826>.

65 Kastytis Rudokas, „Viešosios miestų erdvės paradigmos kaita posovietinėje Lietuvoje“, in: *Logos*, 2013, Nr. 77, p. 217.

Aptartas ikonoklastų požiūris radikalai skiriasi nuo ikonodulų siūlytos istorijos sampratos, kurioje sovietinio paveldo objektai laikomi svarbiais laiko ženklais^{66, 67}, todėl turi būti išsaugoti ateities kartoms ir apmąstomi šiandienos kontekste. Viešai manifestuojamas ir bene svarbiausiu kūrinio vertinimo kriterijumi tampantis patriotiškumas, kuriam atstovauja nacionalinio identiteto plėtotės naratyvą palaikantys ikonoklastai, savo prigimtimi būdamas saviginiškas⁶⁸, pasak Leonido Donskio, atriboja ir atsiriboja nuo kritinio šalies vertinimo⁶⁹, o Aleksandro Štromo teigimu, nuo kritinio žvilgsnio į sociopolitinę realybę⁷⁰, todėl romantine dvasia alsuojančios ir istorinio bei socialinio daugiasluoksniškumo stokojančios nacionalinio tapatumo idėjos, perkeltos į meno lauką, ikonodulų nuomone, gali tapti daugialypės istorinės atminties represavimo instrumentu.

Ideologizuotas žvilgsnis į meno objektus atsispin-di ir santykiyje su *kitu*, išryškėjančiu ikonoklastinėje pozicijoje (ikonoklastai savo argumentuose žinias-klaidoje į *kitą* nurodydavo itin retai), – kalbant apie *Krantinės arką* minimas *kitas*, t. y. ne menininkas – užsienietis, politikas ar vilnietis, kuris tokių skulptūrų prasmės ir „tokio meno“ yra nepajėgus suprasti⁷¹; Žaliojo tilto skulptūrų atveju per *kitą*, kurį beveik

66 Giedrė Jankevičiūtė, „Apie Žaliojo tilto skulptūras ir mūsų santykį su sovietiniu paveldu“, in: *Bernardinai.lt*, 2015 07 22, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-24], <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-07-22-apie-zaliojo-tilto-skulpturas-ir-musu-santyki-su-sovietiniu-paveldu/133209>.

67 Ainis Gucevičius, Mindaugas Jackevičius, *op. cit.*

68 Leonidas Donskis, „Fanatizmo ir neapykantos anatomija. George'o Orwello pamokos“, in: *Darbai ir dienos*, 2005, Nr. 41, p. 27.

69 *Ibid.*

70 Leonidas Donskis, *Identity and Freedom. Mapping Nationalism and Social Criticism in Twentieth Century Lithuania*, London: Routledge, 2001, p. 112.

71 Rugilė Ereminaitė, „Žinomos moterys kyla į kovą prieš „vamzdžiu“ vadinamą skulptūrą“, in: *Lrytas.lt*, 2014 07 09, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-12-04], <http://zmones.lrytas.lt/veidai-ir-vardai/zinomos-moterys-kyla-i-kova-pries-vamzdziu-vadinama-skulptura.htm>.

72 Kamilė Šulcaitė, „Vilnius – vamzdžių sostinė?“, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 50.

6. Liudas Parulskis, *Fotomanipuliacija Ernesto Parulskio komentarui „Kačiukai gali laimėti“*, fotomanipuliacija, meno projektas 7 meno dienos, 2014

Liudas Parulskis, *Kittens May Win. Photo manipulation for Enestas Parulskis commentary*, photo manipulation, art project in 7 *Meno Dienos* weekly, 2014

7. Eglė Rakauskaitė, *Utopinis Vilnius*, Lukiškių aikštė, fotosimuliacija, 2010

Eglė Rakauskaitė. *Utopian Vilnius*, Lukiškės Square, photo simulation, 2010

visada įkūnija miesto svečiai, kalbama apie jų akyse formuojamą klaidingą ar klaidinantį (posovietinį, nevakarietišką) Lietuvos įvaizdį^{73, 74}.

Nagrinėjant santykį su *kitu*, išryškėja įvairus *kito* vaidmuo. Žaliojo tilto skulptūrų atveju akivaizdi centro ir periferijos skirtis, signalizuojanti vidinį pokolonializmo

73 Mantas Adomėnas, *op. cit.*

74 „Negailėstingai sukritikavo Žaliojo tilto statulas: tai – okupantų sugniuždytų kultūrinių prostitučių darbai“, *op. cit.*

aspektą, kartu ir su juo susijusius periferijos gyventojų kompleksus. *Kitas*, čia virsdamas *autoritetinguoju kitu*, nurodo į santykį su išore, tai reiškia, kad per *kitą* ir jo žvilgsnį į mus formuojamas mūsų žvilgsnis į save pačius, todėl ir meno objektas (šiuo atveju – Žaliojo tilto skulptūros) turėtų būti pašalintas iš regos lauko, nes neatliepia nacionalinio tapatumo naratyvo, per kurį ikonoklastai nori būti matomi *kito* akyse. *Krantinės arkos* atveju santykis su *kitu* dažniausiai naudojamas siekiant įteisinti tokią poziciją, kuri yra grindžiama visuomenės daugumos (o ne menininkų ar menotyrininkų mažumos) ir paties kalbėtojo principais, vadinasi, per *kitą* iš dalies referuojama į save patį.

Ikonoklastų žvilgsnis į santykį su *kitu* yra priešingas ikonodulų pozicijai, grįstai savirefleksija. Tai ypač ryškiai analizuojant Žaliojo tilto skulptūrų palaikytojų argumentus, kuriuose dominuoja siekis ne naikinti istoriją, o į ją įsiklausyti ir iš jos mokytis, vadinasi, ideologiškai nevienareikšmiškas kūrinys visų pirma turėtų būti suprantamas kaip integrali ir todėl svarbi istorijos dalis. (Savi)refleksija minima ir už *Krantinės arkos* išsaugojimą pasisakančiųjų retorikoje^{75, 76} – *Krantinės arkos* kaip diskusijas skatinančio ir todėl reikšmingo šiuolaikinio meno kūrinio naratyvas buvo vienas ryškiausių argumentų ikonodulų pasisakymuose, taip ginant kūrinio estetiką bei įgalinant ikonoklastų argumentus veikti už, o ne prieš skulptūrinį objektą, mat, ikonodulų požiūriu, būtent refleksijų įvairovė ir kuria šiuolaikinio meno kūrinio, apeliuojančio į suvokėjo intelektą, vertę.

Ikonoklastų grėžimasis į *kitą*, dažnu atveju kaip į aukštesnį, autoritetingesnį ir svarbesnį, ir ikonodulų savireflektyvus požiūris išryškina priešpriešą tarp

abiejų grupių prisiimamų socialinių vaidmenų, kartu – kolektyvinių socialinių identitetų⁷⁷, kuriuos apibrėžia tapatinimasis su kolektyvinėmis mąstysenos ir elgsenos formomis, „savuosius atribojant nuo ne savų“⁷⁸. Kolektyvinis socialinis identitetas, formuluojamas per *sava–svetima* priešpriešą šiuo atveju sąlygoja, kad kova dėl vaizdų tampa kova ne tik su oponento pozicija, bet ir su pačiu oponentu. Ikonoklastai į *Krantinės arką* žvelgia kaip į elitistinę, mažos menininkų grupės plačiai visuomenei – kurią mano atstovaujantys – primestą kūrinį, o norinčiuosius išsaugoti Žaliojo tilto skulptūras pristato nelyg prieš valstybės saugumą ir jos tarptautinę reputaciją nusistačiusius asmenis. Savo poziciją ikonoklastai viešojoje erdvėje atsieja nuo ikonodulų, apeliuodami į jų neprofesionalumą ir nekompetenciją, Žaliojo tilto skulptūrų atveju net svarstant, ar ekspertų komisija, priėmusi ikonoklastams netinkantį sprendimą toliau saugoti skulptūras, neatstovauja Lietuvos valstybei priešišką politinių grupuočių interesams^{79, 80}.

Nors ikonodulų retorikoje pabrėžiama diskusijų ir nuomonių įvairovių svarba, dalis jų naudojo tą pačią taktiką, t. y. siekė atsiriboti nuo ikonoklastų ir iškelti savo poziciją aukščiau oponentų argumentacijos, pastarąją neretai pašiepdami. Šiuo atveju įžvelgiama ikonoklastų pabrėžiama *elito* ir *ne elito* priešprieša, tačiau ji apverčiama – neigiamą atspalvį ikonoklastų argumentuose įgijusi *elito* sąvoka čia apibrėžia šiuolaikišką santykį su meno scena.

Skirtingi socialiniai vaidmenys kuria atotrūkį tarp abiejų pusių mąstymo paradigmu, tai įžvelgiama analizuojant ne tik ikonoklastų bei ikonodulų

75 Kristina Aleksynaitė, „Kokia Neris krantinėje apsigyvenusių ir po 100 tūkst. litų kainuojančių skulptūrų vertė ir esmė? (balsavimas)“, in: *delfi.lt*, 2009 02 19, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-09], <http://www.delfi.lt/veidai/kultura/kokia-neris-krantineje-apsigyvenusiu-ir-po-100-tukst-litu-kainuojanciu-skulpturu-verte-ir-esme-balsavimas.d?id=20639179>.

76 Monika Krikštopaitytė, „Ar miestui reikia šiuolaikinio meno?“, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 99.

77 Anthony Giddens, *Sociologija*, Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2005, p. 44.

78 Vytis Čiubrinskas, „Tautinio identiteto antropologinio tyrimo klausimai“, in: *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*, sud. Vytis Čiubrinskas, Jolanta Kuznecovienė, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 13.

79 Liudas Verbliugevičius, „Paminklų gyvenimai“, in: *Izinius.lt*, 2015 02 17, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-10], <http://Izinius.lt/Izinius/Istorija/paminklu-gyvenimai/196965>.

80 Mantas Adomėnas, *op. cit.*

argumentus, bet ir atkreipiant dėmesį į kalbines situacijas ir jų sąlygojamus kalbinius registrus. Pastebėtina, kad ikonoklastai savo komunikacinių įrankių neriboją – jie aktyviai reiškiasi visose žiniasklaidos priemonėse ir socialinėse erdvėse. Kalbos registras (dažnai nesąmoningai) taip pat pasirenkamas per prisiskirtą socialinį vaidmenį⁸¹, todėl ikonoklastai, save laikantys plačiosios visuomenės balso įgarsintojais, renkasi pagavią ir ekspresyvią, kartkartėmis net buitiską kalbos formą. Ikonodulai, neretai atstovaudami akademinę ar meninę bendruomenę, yra linkę kalbėti kitu – akademiškesniu, rimtesniu, įmančiau koduoti – registru, negana to, savo kalbos lauką gerokai apribodami, nes vietoj visuomenėje populiarių žiniasklaidos kanalų dažniau rinkosi akademinę literatūrą ar kultūrinę spaudą. Būtų galima daryti prielaidą, jog būtent ši ikonoklastų bei ikonodulų kalbos registrų skirtis, neretai apibrėžianti ir auditorijos pasiekiamumo masumą, sąlygojo dalies ikonodulų poziciją palaikiusiųjų teiginius, kad VEKS organizatoriai neatliko savo užduoties, nes plačiai visuomenei nepristatė *Krantinės arkos*⁸² ir „neparuošė namų darbų“⁸³.

Skirtingi kalbos registrai lemia, jog abi pusės kovoja skirtinguose kovos laukuose, kur kas dažniau tiesiogiai teigdamos savo poziciją, o ne oponuodamos konkretiems priešininkų argumentams ar iškeltoms naujoms probleminėms ašims, nors tiek vienoje, tiek kitoje pusėje būta išimčių – pastebėtina, kad ikonoklastai gerokai dažniau nei ikonodulai skolindavosi oponentų argumentus, kuriuos, perleidus per žodinį ironijos filtrą, pajuokdavo ar apversdavo savo naudai (ryškus pavyzdys – ikonoklastų retorikoje radęsis Žaliojo tilto skulptūrų prilyginimas žmogaus išprievartavimo ar prieš asmenį nukreipto smurto įvaizdinimui, kuriam

pradžią davė ikonodulų argumentai apie būtinybę išsaugoti savo istoriją, neištrinant tamsių jos puslapių). Nors ikonoklastai ir ikonodulai naudoja skirtingus kalbos registrus ir kanalus, abiejų pusių adresatas gali sutapti – tiek ikonoklastai, tiek ikonodulai neretai kreipiasi į valdžios atstovus, o ne į visuomenę. Adresatas yra išreiškiamas tiesiogiai (kreipimuose ir raštuose įvairios hierarchijos valdžios struktūroms) ar viešajame diskurse akcentuojant visuotinę daugumos sutelktumą, taip visų pirma apeliuojant į galią turinčiuosius.

Kova dėl abiejų meno kūrinų taip pat tampa ir savotiška kova dėl viešosios erdvės bei jos funkcijų – ikonoklastai dažnai siūlo nuo ideologinių ir estetinių provokacijų apsaugotą erdvę, tuo tarpu ikonodulai pasisako už daugialypę viešąją erdvę. Analizuojant jų pozicijas susiduriama su dviem priešingomis strategijomis – įvietinimu ir išvietinimu bei viešosios erdvės disciplinavimo praktikomis.

Įvietinimo strategija tampa vienu pagrindinių argumentų *Krantinės arką* palaikančiųjų retorikoje^{84, 85}, jų argumentacija grindžiama įvietinto meno praktikos principais, kai meno kūrinys ne tik atliepia konkrečios erdvės fizines ar kontekstines savybes, bet ir jas reflektuoja, taip sudarydamas nedalomą visumą⁸⁶. Žaliojo tilto skulptūrų atveju įvietinto meno koncepcija, sietina su šiuolaikiniu menu ir sąmoningu autoriaus siekiu konceptualiai apmąstyti erdvę⁸⁷, negali

81 Rasuolė Vladarskienė, „Apie funkcinį stilių ir registrus“, in: *Acta Linguistica Lithuanica*, 2000, Nr. 42, p. 134

82 „Diskusijų sukėlusios „Krantinės arkos“ autorius pretenduoja į Nacionalinę premiją“, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 159; Laima Žemulienė, „Kultūros sostinė – pakirstais sparnais“, in: *Vieno projekto apkalta*, p. 124.

83 Linara Dovydaitytė, *op. cit.*

84 Laima Kreivyte, „Vilniaus vamzdis: imkit mane ir skaitykit“, in: *delfi.lt*, 2009 03 16, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-12-19], <http://www.delfi.lt/pilietis/voxpopuli/vilniaus-vamzdis-imkit-mane-ir-skaitykit.d?id=21013850>.

85 Evelina Kazakevičiūtė, „G. Mažeikis: „Vieno „vamzdžio“ Neries krantinėje – per mažai“, in: *lrytas.lt*, 2014 07 21, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-02], <https://kultura.lrytas.lt/daile/2014/07/21/news/g-mazeikis-vieno-vamzdžio-neries-krantineje-per-mazai--2758943/>.

86 Aušra Trakšelytė, „Įvietintas vaizduojamasis menas. Materialiai, fiziškai ar konceptualiai“, in: Goethe Institut Litauen, 2013, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-11], <https://www.goethe.de/ins/lt/lt/kul/mag/20550269.html>.

87 Aušra Trakšelytė, „Įvietinto šiuolaikinio meno teorinis diskursas“, in: *Acta Academiae Artium Vilmensis*, Vilnius, 2012, t. 64: *Vizualioji kultūra: problemos ir interpretacijos*, sud. Monika Saukaitė, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-11], <http://leidykla>.

būti taikoma tiesiogiai, tačiau derėtų atkreipti dėmesį, jog Žaliojo tilto ansamblis į Kultūros vertybių sąrašą buvo įtrauktas su visomis keturiomis skulptūrinėmis grupėmis, vadinasi, objektas laikytas reikšmingu ne tik dėl ikonodulų linksniuoto tipiškumo ir profesinės meistrystės, bet ir dėl ansambliskumo. Skulptūrinės kompozicijos buvo kurtos būtent šiam tiltui šioje erdvėje, todėl gali būti laikomos integralia meno kūrinio dalimi, kuriai ikonodulai ne veltui taiko modifikuotą įvietinimo argumentą^{88, 89}.

Ikonoklastai taikė išvietinimo taktiką ir siūlė abu meno kūrinius eksponuoti ne miesto centre, o už jo, mažiau prestižinėse ar specialiai tam skirtose šiuolaikinio meno⁹⁰ arba sovietinio paveldo erdvėse^{91, 92}, t. y. izoliuoti juos drauge su kitais panašios meninės raiškos objektais. Ši taktika leidžia daryti prielaidą apie ikonoklastų siekį ne tik atriboti viešąją erdvę nuo estetiinių ar ideologinių dirgiklių, bet ir transformuoti ją į ideologiškai angažuatą erdvę.

Apžvelgus pagrindines ikonoklastų ir ikonodulų priešpriešos kryptis, paminėtina, kad nors vienu atveju susiduriame su tiesiogine šiuolaikinės politinės ekonomachijos apraiška, o kitu – su šiuolaikinės estetinės ekonomachijos pavyzdžiu, svarbu atkreipti dėmesį, jog politizuotu galios įrankiu tapo ne tik Žaliojo tilto skulptūros: *Krantinės arkos* atvejais, kuriame svarbų vaidmenį vaidino kritika skulptūros atsiradimą inicijavusiai institucijai, sutapatinta su pačiu skulptūriniu objektu (žiniasklaidoje skandalizuotas VEKS prarado visuomenės pasitikėjimą, tad prie išankstinės nuomonės apie *Krantinės arką* formavimo prisidėjo aštri

kritika pačiai organizacijai), liudija vertikalus hierarchijos principą, kuriuo besivadovaujančios valdžios institucijos, savo rankose turinčios galios svetus, reguliuoja meno objektų sklaidą viešojoje erdvėje. Galios diskursas, kurio monopolį abiem atvejais turėjo daugumą sudarantys ikonoklastai, yra reiškiamas ir tiesioginėmis priemonėmis viešai diskredituojant oponentų nuomonę bei kompetenciją, tačiau nereikėtų pamiršti, jog šiuolaikinė ikonomachija taip pat gali tapti įrankiu konkreto asmens ar struktūros simboliniam kapitalui kurti – viešai išreikšta opozicija kritikuojamiems ir skandalingiems meno objektams ne tik pritraukia visuomenės dėmesį, bet ir galimai pelno šią poziciją palaikančiųjų pripažinimą, ypač tuomet, kai apeliuojama į visuomenei jautrius reiškinius – valstybės pinigų švaistymą (*Krantinės arkos* atveju) ar šalies saugumą (Žaliojo tilto skulptūrų atveju).

Dėl Žaliojo tilto skulptūrų ir *Krantinės arkos* kilusias diskusijas viešojoje erdvėje iššaukė skirtingi vizualiniai dirgikliai: pirmuoju atveju – naują vertę XXI a. mieste ilgainiui įgavusi sovietinio paveldo apraiška, antruoju – ligi tol Lietuvos viešojoje erdvėje neįpras-tos raiškos meno kūrinys. Vis dėlto abiem atvejais diskusijų dažnis ir tolesnė raida glaudžiai siejasi su dirgiklio naujumo faktoriumi – išskėlus klausimą apie naują ar naują reikšmę įgavusį vizualinį objektą, prasideda ikonoklastų ir ikonodulų žodžių mūšiai, generuojan-tys žodinę patirtį, kuria kliaujamasi tolesnėse kovose. Taip vaizdas (pats regimas dirgiklis, suveikiantis kaip diskusiją įžiebianti kibirkštis, prasidėjus žodžių mūšiams, neretai yra patraukiamas į antrą planą) tampa savotišku rezervuaru ikonoklastų ir ikonodulų formu-lojamoms prasmėms, kurios šiuolaikinės ekonomachijos kovas iš regos diskurso dalinai perkelia į žodinį diskursą. Tai liudija ir faktas, kad vaizdinių argumen-tų, taip pat ir vaizdinių manipuliacijų, sietinų su na-grinėjamais objektais, radosi nedaug [4–7 il.] – ikono-klastų ir ikonodulų diskusijose kaip paveikesnė sim-bolinio kapitalo kūrimo priemonė dažniau pasitelkia-mas žodis, o ne vaizdas.

vda.lt/Files/file/Acta_64/Acta%2064_netui_123%20ir%20134psl_A_T.pdf.

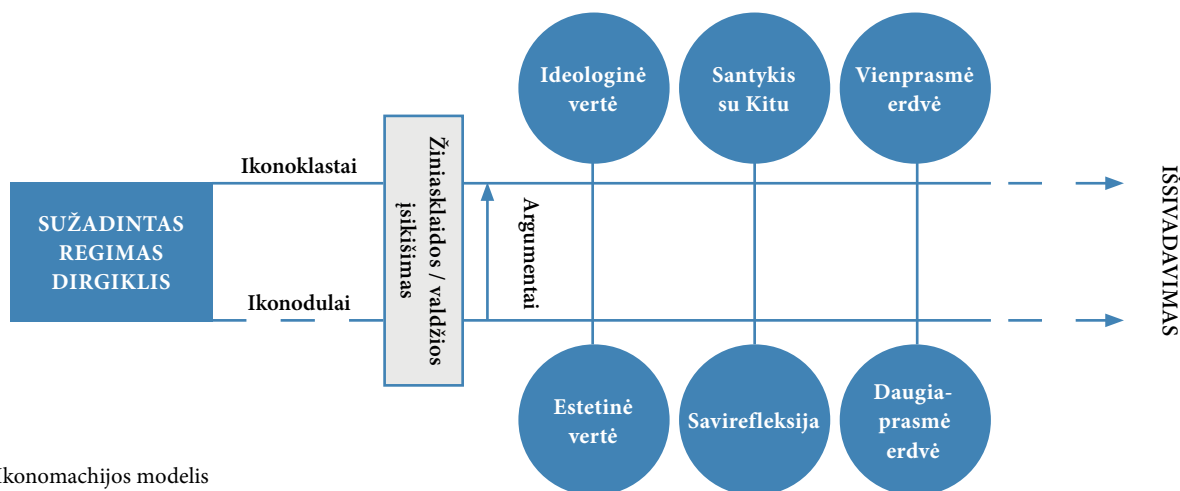
88 Ainis Gucevičius, Mindaugas Jackevičius, *op. cit.*

89 Rimantas Gučas, *op. cit.*

90 Kamilė Šulcaitė, *op. cit.*

91 Monika Baltrušaitytė, „Žaliojo tilto *chebra* – paminklas nomenklatūrinei lietuviško elito prigimčiai“, in: *Valstybė*, 2014 06 06, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-10], <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/m-baltrusaityte-zaliojo-tilto-chebra-paminklas-nomenklaturinei-lietuvisko-elito-prigimčiai.d?id=65302240>.

92 Laima Ragėnienė, *op. cit.*

8. Ikonomachijos modelis

A model of iconomachy

Abiem atvejais pradžia žodinėms kovoms davė ikonoklastai, tuo tarpu ikonodulai viešajame diskurse aktyviau ėmė reikštis tik po tiesioginės valdžios intervencijos (raginimo nukelti Žaliojo tilto skulptūras ir nesuteikus leidimo statyti *Krantinės arką*) bei sulaukus kritinio žiniasklaidos dėmesio. Galiausiai, reziumuojant galimą šiandienos Lietuvoje veikiančią šiuolaikinę ikonomachijos modelį [8 il.], paminėtina, kad ilgainiui diskusijos nurimo abiem pusėms susitaikius tiek su ikonoklastų pergale ir objekto pašalinimu iš regos lauko Žaliojo tilto atveju, tiek su ikonodulų pergale ir tolesniu vaizdo egzistavimu viešojoje erdvėje *Krantinės arkos* atveju.

Gauta 2018 06 19

LITERATŪRA

- Aleksandravičiūtė Aleksandra, Mickūnaitė Giedrė, „Vaizdo antropologija“, in: *Dailėtyra: teorijos, metodai, praktikos*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Antanavičiūtė Rasa, „Stalininis „penkmetis“: Vilniaus viešųjų erdvių įprasminimo darbai 1947–1952 m.“, in: *Menotyra*, 2009, t. 16.
- „Apie „Krantinės arkos“ paausavimą“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Baločkaitė Rasa, „Sovietinis paveldas vidurio Rytų Europoje – antroji revizionizmo banga“, in: *Kultūros barai*, 2016, Nr. 2.
- Clay Richard, „Contested Objects, Contested Terms“, in: *Iconoclasm: Contested Objects, Contested Terms*, Ed. Stacy Boldrick, Richard Clay, Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2007.
- Čiubrinskas Vytis, „Tautinio identiteto antropologinio tyrinėjimo klausimai“, in: *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*, sud. Vytis Čiubrinskas, Jolanta Kuznecovienė, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- „Diskusijų sukėlusios „Krantinės arkos“ autorius pretenduoja į Nacionalinę premiją“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Donskis Leonidas, „Fanatizmo ir neapykantos anatomija. George'o Orwello pamokos“, in: *Darbai ir dienos*, 2005, Nr. 41.
- Donskis Leonidas, *Identity and Freedom. Mapping Nationalism and Social Criticism in Twentieth Century Lithuania*, London: Routledge, 2001.
- Gaižutytė-Filipavičienė Žilvinė, „Destruktyvioji meno recepcija: vandalai ar šiuolaikiniai ikonoklastai?“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2010, t. 58: *Menas kaip socialinis diskursas*, sud. Agnė Narušytė.
- Gamboni Dario, *The Destruction of Art. Iconoclasm and Vandalism since the French Revolution*, London: Reaktion Books, 2007.
- Giddens Anthony, *Sociologija*, Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2005.
- Grigoravičienė Erika, *Vaizdinis posūkis: vaizdai – žodžiai – kūnai – žvilgsniai*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011.
- Gučas Rimantas, „Kada nors mums bus gėda“, in: *Kultūros barai*, 2015, Nr. 2.
- Jablonskaitė Audronė, „Kaip jums patinka „vamzdis“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Jablonskaitė Dovilė, „Už vamzdį – nacionalinė premija?“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.

- Jačasckas Ignas, „Surūdijusiu vamzdžiu – į meno Olimpą“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Jonuškaitė Toma, „Krantinės arka: už ir prieš“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Kalbos patarimai 4. Leksika: mokinių vartojimas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidyba, 2013.
- Krikštopaitytė Monika, „Ar miestui reikia šiuolaikinio meno?“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Lubytė Elona, „Apie skulptūrų gamybą ir statybą, projekto sąmatą ir paramą“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Rambelli Fabio, Reinders Eric, „What does iconoclasm create? What does preservation destroy? Reflections on iconoclasm in East Asia“, in: *Iconoclasm: Contested Objects, Contested Terms*, Ed. Stacy Boldrick, Richard Clay, Aldershot, Ashgate, 2007.
- Rudokas Kastytis, „Viešosios miestų erdvės paradigmos kaita posovietinėje Lietuvoje“, in: *Logos*, 2013, Nr. 77.
- Šulcaitė Kamilė, „Vilnius – vamzdžių sostinė?“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Touma Vaia, „Redescribing Iconoclasm: Holey Frescoes and Identity Formation“, in: *Failure and Nerve in the Academic Study of Religion*, Acumen Publishing, 2012.
- Utrė Evaldas, „Vamzdį krantinėje griauš plaktukais“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Vladarskienė Rasuolė, „Apie funkcinis stilius ir registrus“, in: *Acta Linguistica Lithuanica*, 2000, Nr. 42.
- „VŠĮ „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009“ viešųjų erdvių humanizavimo programos kvietimas teikti pasiūlymus meno kūrinių viešosiose erdvėse sukūrimui“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- Zovienė Danutė, „Epocha dings be pėdsakų“, in: *Literatūra ir menas*, 1995, Nr. 42.
- Žemulienė Laima, „Kultūros sostinė – pakirstais sparnais“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.
- INTERNETINĖS PRIEIGOS
- Adomėnas Mantas, „7:1, arba intelektualų išdavystė“, in: *delfi.lt*, 2015 02 11, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-12], <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/m-adomenas-71-arba-intelektualu-isdavyste.d?id=67147822>.
- Aleksynaitė Kristina, „Kokia Neries krantinėje apsigyvenusių ir po 100 tūkst. litų kainuojančių skulptūrų vertė ir esmė? (balsavimas)“, in: *delfi.lt*, 2009 02 19, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-09], <http://www.delfi.lt/veidai/kultura/kokia-neries-krantineje-apsigyvenusiu-ir-po-100-tukst-litu-kainuojanciu-skulpturu-verte-ir-esme-balsavimas.d?id=20639179>.
- Andrijauskas Antanas, „Jacques'o Derrida dekonstruktyvistinės estetikos principai“, in: *Logos*, Nr. 47, 2006, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-13], http://litlogos.eu/L47/logos47_andrijauskas.pdf.
- „Ant Žaliojo tilto stovinti skulptūra tapo gėjų simboliu“, in: *BNS*, 2003 10 06, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-19], <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ant-zaliojo-tilto-stovinti-skulptura-tapo-geju-simboliu.d?id=2958854>.
- „Ant Žaliojo tilto skulptūros – nesantaiką kurstantis užrašas“, in: *delfi.lt*, 2007 05 07, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/ant-zaliojo-tilto-skulpturos-nesantaika-kurstantis-uzrasas-atnaujinta.d?id=13110392>.
- „Architektas Audrius Ambrasas: Ryžtingų sprendimų priėmimo baimė tvyro visur“, in: *15min.lt*, 2015 07 29, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-04-06], <http://www.15min.lt/kultura/naujiena/renginiai/architektas-audrius-ambrasas-ryztingu-sprendimu-priemimo-baime-tvyro-visur-29-518603>.
- Baltrušaitytė Monika, „Žaliojo tilto *chebra* – paminklas nomenklatūrinei lietuviško elito prigimčiai“, in: *Valstybė*, 2014 06 06, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-10], <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/m-baltrusaityte-zaliojo-tilto-chebra-paminklas-nomenklaturinei-lietuvisko-elito-prigimciai.d?id=65302240>.
- Budrys Nerijus, „Vilniaus griauti nereikia“, in: *15min.lt*, 2015 02 27, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-04-06], <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/nerijus-budrys-vilniaus-griauti-nereikia-18-518162>.
- „Dėl skulptūros „Krantinės arka“ perkėlimo“, in: *e-peticija.lt*, 2014 07 09, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-22], <http://www.e-peticija.lt/peticija/182/del-skulpturos-krantines-arka-perkelim>.
- Dovydaitytė Linara, „Kam skirtos Neries krantinės skulptūros – elitui ar liaudžiai?“, in: *Šiaurės Atėnai*, 2009 09 08, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-04-01], <http://www.kamane.lt/layout/set/print/Spaudos-atgarsiai/2009-metai/Rugsejis/Daile/KAM-SKIRTOS-NERIES-KRANTINES-SKULPTUROS-ELITUI-AR-LIAUDZIAI>.
- Ereminaitė Rugilė, „Žinomos moterys kyla į kovą prieš „vamzdžiu“ vadinamą skulptūrą“, in: *lytas.lt*, 2014 07 09, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-12-04], <http://zmones.lytas.lt/veidai-ir-vardai/zinomos-moterys-kyla-i-kova-pries-vamzdziu-vadinama-skulptura.htm>.
- Gečaitė Rasa, „Feliksas Dzeržinskis sveikina Europos Sąjungą“, in: *delfi.lt*, 2013 07 05, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/r-gecaite-feliksas-dzerzinskis-sveikina-europos-sajunga.d?id=61787065>.
- Grigaliūnaitė Violeta, „Arvydas Anušauskas vietoj skulptūrų siūlo paminklą valstybingumui“, in: *15min.lt*, 2015 02 19, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-10], <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/arvydas-anusauskas-vietoj-skulpturu-ant-zaliojo-tilto-siulo-pastatyti-paminkla-valstybingumui-56-483826>.
- Grigaliūnaitė Violeta, „Žaliojo tilto skulptūroms ketinama ieškoti vietos viename iš Lietuvos muziejų“, in: *15min.lt*, 2017 02 17, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-19], <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/>

- zaliujo-tilto-skulpturoms-кетинama-ieskoti-vietos-viename-is-lietuvas-muzieju-56-756534.
- Grigoravičienė Erika, „Kasdienybės kalba“, in: *Mmc.lt*, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-20], <http://www.mmcentras.lt/kasdienybes-kalba/6998>.
- Gucevičius Ainis, Jackevičius Mindaugas, „Dėl Žaliojo tilto statulų gerbėjų norų vėl verda aistros: ant tilto jos negriš“, in: *delfi.lt*, 2015 09 12, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-12], <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/del-zaliojo-tilto-statulu-gerbeju-noru-vel-verda-aistros-ant-tilto-jos-negrish.d?id=68985932>.
- Gūzas Eugenijus, „Žmogeliukai ant Žaliojo tilto: nei menas, nei paveldas“, in: *delfi.lt*, 2015 02 11, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-15], <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/e-guzas-zmogeliukai-ant-zaliojo-tilto-nei-menas-nei-paveldas.d?id=67146726>.
- Jankevičiūtė Giedrė, „Apie Žaliojo tilto skulptūras ir mūsų santykį su sovietiniu paveldu“, in: *Bernardinai.lt*, 2015 07 22, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-24], <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-07-22-apie-zaliojo-tilto-skulpturas-ir-musu-santyki-su-sovietiniu-paveldu/133209>.
- Kazakevičiūtė Evelina, „G. Mažeikis: „Vieno „vamzdžio“ Neries krantinėje – per mažai“, in: *lrytas.lt*, 2014 07 21, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-02], <https://kultura.lrytas.lt/daile/2014/07/21/news/g-mazeikis-vieno-vamzdio-neries-krantineje-per-mazai--2758943/>
- Kryževičienė Jolanta, „Gytenis Umbrasas: „Viešieji pirkimai poezijai vietos nepalieka“, in: *LRT*, 2015 11 04, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-04-06], http://kultura.lrytas.lt/daile/gytenis-umbrasas-viesieji-pirkimai-poezijai-vietos-nepalieka.htm?utm_source=lrExtraLinks&utm_campaign=Copy&utm_medium=Copy.
- Kreivytė Laima, „Vilniaus vamzdis: imkit mane ir skaitykit“, in: *delfi.lt*, 2009 03 16, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-12-19], <http://www.delfi.lt/pilietis/voxpopuli/vilniaus-vamzdis-imkit-mane-ir-skaitykit.d?id=21013850>.
- „Lietuva Venecijoje pristatys Baltijos paviljoną“, in: *Lietuvos kultūros taryba*, 2015 03 13, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-27], <http://www.ltk.lt/naujienos/71-lietuva-venecijoje-pristatys-baltijos-paviljona.html>.
- Luišaitytė Laura, „Vaizdavimo ribos: mimezė ir amimezė“, in: *Acta Academia Artium Vilnensis*, Vilnius, 2006, t. 43: *Formų difuzijos XX a. dailėje ir architektūroje*, sud. Algė Andriulytė, Austėja Čepauskaitė, Viktoras Liutkus, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-05], <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367161646388/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
- Medalinskas Alvydas, „Ar sovietų „balvonų“ nekeičia savi „balvonai“, in: *lzinios.lt*, 2015 07 28, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-07-05], <https://www.lzinios.lt/lzinios/Komentarai/ar-sovietu-balvonu-nekeicia-savi-balvonai-/206316>.
- Narmontas Robertas, „Žaliojo tilto skulptūros vėl aplietos raudonais dažais“, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://www.delfi.lt/video/aktualijos/zaliojo-tilto-skulpturos-vel-aplietos-raudonais-dazais.d?id=62655687>.
- Natalevičienė Lijana, „Seniausias Vilniaus tiltas per Nerį“, in: *MMC*, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-04-02], <http://www.mmcentras.lt/seniausias-vilniaus-tiltas-per-neri/79055>.
- „Negailėstingai sukritikavo Žaliojo tilto statulas: tai – okupantų sugniuždytų kultūrinių prostiucijų darbai“, in: *delfi.lt*, 2015 02 10, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-10], <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/negailėstingai-sukritikavo-zaliojo-tilto-statulas-tai-okupantu-sugniuzydutu-kulturiniu-prostiuciu-darbai.d?id=67139946>.
- „Nuo Žaliojo tilto skulptūrų valomi raudoni dažai“, in: *lrytas.lt*, 2014 10 10, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://lietuvsdiena.lrytas.lt/kriminalai/nuo-zaliojo-tilto-skulpturu-valomi-raudoni-dazai.htm>.
- „Paminklas okupantams paraudonavo“, in: *lzinios.lt*, 2008 05 10, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/paminklas-okupantams-paraudonavo/119634>.
- „Paskelbti šeši Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai“, in: *lrytas.lt*, 2015 12 10, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-15], <http://kultura.lrytas.lt/meno-pulsas/2015/12/10/news/paskelbti-sesi-nacionalines-kulturos-ir-meno-premijos-laureatai-1235549/>.
- „Protestas prieš sovietines skulptūras ant Žaliojo tilto“, in: *alfa.lt*, 2008 06 17, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-18], <http://www.alfa.lt/straipsnis/187437/protestas-pries-sovietines-skulpturas-ant-zaliojo-tilto>.
- Rabinovičius Rokiškis, „Vamzdis prie Neries“, in: *Rokiškio Rabinovičiaus blogas*, 2014 07 12, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-12-13], <http://rokiskis.popo.lt/2014/07/12/vamzdis-prie-neries/>.
- Ragėnienė Laima, „Žaliojo tilto skulptūros: reikės apsispręsti – menas ar ideologija“, in: *lrt.lt*, 2013 05 28, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-28], <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/zaliojo-tilto-skulpturos-reikes-apsispresti-menas-ar-ideologija.d?id=61495862>.
- Svirbutaitė Giedrė, „Kurti meną Lietuvoje talento nereikia“, in: *tv3.lt*, 2010 10 31, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-12-12], http://www.tv3.lt/naujiena/508953/kurti-mena-lietuvoje-talento-nereikia/www.taupiams.lt/?utm_source=balsas_foto&utm_medium=text5&utm_campaign=tipro_kampanija_CPA.
- „Šalia paminklo Liudvikui Rėzai Karaliaučiuje – raginimai neliesti Žaliojo tilto skulptūrų“, in: *BNS*, 2015 02 08, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-08-30], <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/salia-paminklo-liudvikui-rezai-karaliauciuje-raginimai-neliesti-zaliojo-tilto-skulpturu-56-483709>.
- Trakšelytė Aušra, „Įvietinto šiuolaikinio meno teorinis diskursas“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2012, t. 64: *Vizualioji kultūra: problemos ir interpretacijos*, sud. Monika Saukaitė, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-11], http://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_64/Acta%2064_netui_123%20ir%20134psl_A_T.pdf.
- Trakšelytė Aušra, „Įvietintas vaizduojamasis menas. Materialiai, fiziškai ar conceptualiai“, in: Goethe Institut Litauen, 2013, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-03-11], <https://www.goethe.de/ins/lt/lt/kul/mag/20550269.html>.
- Trilupaitė Skaidra, „Ar jau metas Žaliojo tilto studijoms?“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 2010, Nr. 12, [interaktyvus], [žiūrėta

2016-11-29], <http://www.nzidiny.lt/files/various/nz-a%202010%20NR%2012.pdf>.

Valatka Rimvydas, „Nekarkim istorijai nei pastipusių šunų, nei balvonų“, in: *Veidas.lt*, 2015 07 24, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-12], <http://www.veidas.lt/nekarkim-istorijai-nei-pastipusiu-sunu-nei-balvonu>.

Verbliugevičius Liudas, „Paminklų gyvenimai“, in: *Izinios.lt*, 2015 02 17, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-02-10], <http://lzinios.lt/lzinios/Istorija/paminklu-gyvenimai/196965>.

Vitkauskaitė Viktorija, „Valdininkų širdims mieliausias nuobodus ir pilkas miestas“, in: *Vieno projekto apkalta*, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.

Vyšniauskaitė Birutė, „Vilnius užsimojo griauti garsųjį „vamzdį“?“, in: *lrt.lt*, 2016 07 05, [interaktyvus], [žiūrėta 2017-01-17], <http://www.lrt.lt/naujienos/kultura/26/141806>.

ICONOMACHY IN CONTEMPORARY LITHUANIA: CASES OF *EMBANKMENT ARCH* BY VLADAS URBANAVIČIUS AND THE GREEN BRIDGE SCULPTURES

Monika Gimbutaitė

SUMMARY

KEYWORDS: iconomachy, iconolasm, iconodulism, *Embankment Arch*, the Green Bridge sculptures.

Iconomachy, which has been fragmentarily addressed in Lithuanian scholarship, is usually linked to the Byzantine context. However, iconomachy as a fight over images is a latent phenomenon that has developed new forms of expression. The aim of this article is to outline a model of iconomachy that works in contemporary Lithuania through the analysis of two cases that have attained most attention since 1990: the Green Bridge Sculptures in Vilnius (1952) and *Embankment Arch* by Vladas Urbanavičius (2009).

The analysis of the public discourse regarding these two cases has revealed that there are three fundamental contradictions between iconoclasts and iconodules in Lithuania: aesthetical value *versus* ideological value, relationship with the Other *versus* self-reflection,

aesthetically and historically polysemous public space *versus* aesthetically and historically monosemous public space.

The two cases are interconnected because of the ways used by both iconoclasts and iconodules: changing the titles of art objects on a verbal level, fighting not only against or for the sculptures but also against the opponents, attempting to politicize the images and use them as instruments of power.

The research has helped to define a model of iconomachy in contemporary Lithuania: iconoclasts are to start the fight mainly on a verbal level. Iconodules join in when media or government has engaged in the dispute. Iconomachy is caused by new visual irritants or visual irritants that have developed a new meaning, stimulated by contradictory political, ethical and aesthetical values and finally ended with reconciliation with the fact that the image is eliminated from the public discourse or that it continues to exist.